

УДК 342.727

Ольга Лізунова,

здобувач

Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ

Статтю присвячено визначенню принципів інформаційного забезпечення виборів у системі принципів виборчого права. Проаналізовано наукові підходи до визначення системи принципів виборчого права. Зроблено спробу дати визначення власне принципам інформаційного забезпечення виборів, а також визначення їх ролі в системі принципів виборчого права. Також сформувані висновки і пропозиції, спрямовані на вдосконалення виборчого законодавства в частині інформаційного забезпечення.

Ключові слова: принципи, засади, вибори, виборче законодавство, інформаційне забезпечення виборів, народовладдя.

Постановка проблеми. Оскільки народ є єдиним носієм влади, наділений правом визначати на конституційному рівні форми реалізації безпосередньої демократії, визначати засади функціонування державної влади, забезпечувати здійснення ефективного контролю за владою, змінювати владу, до якої було втрачено довіру, у суспільстві сталої демократії одним з основних принципів є побудова взаємодії народу і державної влади таким чином, щоб народ мав реальну можливість обирати собі владу, а влада повинна служити своєму народу.

Вплив на державну владу насамперед здійснюється через таку форму безпосередньої демократії, як вибори. Адже активна участь громадян у виборчому процесі потрібна для легітимації влади та надає можливість їм не лише висловити довіру або недовіру владі, а й певним чином сформулювати позицію стосовно шляхів розвитку країни: яким чином має бути організована державна влада, які інституції потребують посилення, а які, навпаки, є зайвими у державному механізмі.

В основі організації та проведення виборів, як і будь-яких інших форм безпосередньої демократії, лежать певні принципи, основоположні ідеї, дотримання яких дозволяє говорити про демократичність процедур та результатів проведення виборчого процесу. Принципи права дозволяють орієнтуватися у великому виборчому законодавстві, правильно тлумачити та застосовувати на практиці окремі його норми, а також вирішувати питання, на які немає прямої відпо-

віді в законодавстві. Національне виборче законодавство не в повному обсязі регулює питання інформаційного забезпечення виборів, у зв'язку з чим виникає питання різного тлумачення тих або інших норм. У цьому разі великого значення набуває застосування принципів права, які визначають характер та спрямованість виборчого процесу, а також його складників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні не втрачає своєї актуальності проблематика дослідження принципів виборчого права, зокрема і принципів інформаційного забезпечення виборчого процесу та їх ролі в механізмі забезпечення виборчих прав громадян. В Україні вказаною проблематикою дослідження займалися В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко, М. І. Ставнійчук, О. С. Бакумов, Ю. С. Шемшученко та інші.

Проте серед науковців немає єдиної думки щодо сутності поняття принципів виборчого права, а проблематика принципів інформаційного забезпечення виборів взагалі є малодослідженою та такою, що потребує наукового розроблення та аналізу.

Виклад основного матеріалу. Під правовими принципами в юридичній літературі традиційно розуміють відображені в нормах права основоположні, базові (правовстановлюючі) ідеї, на яких засновується правове регулювання тієї або іншої сфери громадських відносин.

Виходячи з розуміння поняття «принципу» як начала, керівної ідеї можна дати визначення принципів реалізації права на

участь у виборах громадян як обумовлених суверенітетом народу керівних демократичних засад, на основі яких здійснюється правове регулювання реалізації суб'єктивних прав громадян обирати та бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Оскільки серед учених немає єдиного підходу щодо класифікації принципів виборчого права, проаналізуємо бачення проблемного питання провідними науковцями в галузі права.

М. І. Кукушкін і А. А. Югов пропонують розмежовувати принципи виборчого права залежно від того, визначають ці принципи відносини, пов'язані з утриманням та проявом суверенної політичної волі виборців, або містять фундаментальні правила побудови організаційного механізму підготовки і проведення голосування, на політичні (принципи вільних, демократичних, загальних, рівних, прямих виборів, таємного голосування, гласності, відкритості та доступності виборів) і організаційні (територіальний принцип, участь громадян в організації виборів, демократичний порядок висунення кандидатів, чітко визначений порядок встановлення результатів голосування, активний правовий захист кандидатів) [2, с. 74].

С. Д. Князев вибудовує систему принципів сучасного виборчого права, ґрунтуючись на їх цільовому призначенні в механізмі правового регулювання електоральних відносин. За цим критерієм принципи класифіковані ним на принципи організації та проведення виборів (обов'язковість, періодичність, свобода, альтернативність виборів, допустимість різних виборчих систем і незалежність органів, що забезпечують організацію і проведення виборів) і принципи участі громадян у виборах (загальне, рівне, пряме виборче право, добровільність реалізації суб'єктивних виборчих прав на основі особистого й таємного голосування) [1, с. 59-70].

На думку М. І. Ставнійчук, принципи виборчого права слід поділяти на три групи: 1) принципи, що визначають вибори як форму народовладдя. Це, зокрема, принципи вільних виборів, обов'язкового проведення виборів, періодичного проведення виборів, справедливих виборів, дійсних, чесних виборів, допустимості застосування різних виборчих систем; 2) принципи участі громадян у виборах. Йдеться про принципи вільного волевиявлення, добровільної участі у виборах, загального виборчого права, рівного виборчого права, таємного голосування, рівності конституційних виборчих прав громадян; 3) принципи організації виборчого процесу. Аналіз цих принципів показує, що їх можна

поділити на ті принципи, що властиві всім стадіям виборчого процесу, та інституційні, які притаманні окремим виборчим процедурам. До перших належать принципи альтернативності, багатопартійності виборів, відкритості, гласності виборів, організації виборів незалежними органами, територіальної організації виборів. До інституційних можна віднести спеціальні принципи фінансування виборів, рівних можливостей для всіх кандидатів у проведенні агітації, свободи агітації, юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства [5, с. 112].

На нашу думку, з виділенням деяких принципів погодитися важко, адже декілька з них включають інші. Наприклад, принцип рівного виборчого права включає в себе принцип рівних можливостей кандидатів у проведенні агітації.

В. Д. Яворський виділяв три основні рівні системи принципів виборчого права: принцип участі громадян у виборах, принцип організації і проведення виборів, принцип виборчого процесу [6, с. 40-50].

В. П. Пилипишин пропонує інтегральну модель класифікації принципів виборчого права, яка б, ґрунтуючись на доцільності виділення «базового ядра» серед них (це принципи вільних виборів, рівності, загальності, таємності голосування), розглядала їх у трьох основних аспектах: а) з точки зору забезпечення виборчого процесу; б) з точки зору забезпечення участі громадян у виборах та суб'єктивного права вибору; в) з точки зору дотримання демократичної вимоги забезпечення народовладдя [4, с. 57].

Принципи виборчого права є основоутворюючими для інститутів виборчого права, забезпечують їх вихідний початок, ідейну основу. Тому для інформаційного забезпечення виборів основні принципи виборчого права (загальне рівне, пряме виборче право при таємному голосуванні, гласність виборів, свобода виборів і т. д.) відіграють спрямовуючу роль.

Слід зазначити, що за своїм змістом принципи інформаційного забезпечення виборів тісно пов'язані з принципами виборчого права, оскільки інститут інформаційного забезпечення виборчого процесу є складником інституту виборів.

Виходячи з попереднього аналізу визначення принципів виборчого права, принципи інформаційного забезпечення виборів необхідно розуміти як спеціалізоване вираження вищевказаних принципів виборчого права, як їх модифікацію в такій специфічній сфері суспільних відносин, як виборчі інформаційні правовідносини. Разом із тим через те, що інститут інформаційного забезпечення ви-

борів включає правові норми, які регулюють порядок вироблення і поширення спеціальної інформації про вибори в період виборчої кампанії, деякі з його принципів безпосередньо не взаємопов'язані з принципами виборчого права.

У статті 63 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. вперше були закріплені положення, які можна розцінювати як принципи інформаційного забезпечення виборів. Законодавче закріплення цих принципів постає певною гарантією отримання виборцями повної інформації про кандидатів, партії, а також гарантією для організацій, що здійснюють випуск ЗМІ, безперешкодного інформування про учасників виборчого процесу.

Інформаційне забезпечення виборів в Україні ґрунтується на таких основних засадах:

- кожному виборцю повинна бути забезпечена можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору;
- інформація, що міститься в документах, поданих до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів, є відкритою;
- поширення інформації, яка не належить до передвиборної агітації, повинно відбуватися об'єктивно, неупереджено, збалансовано, достовірно, повно та точно.

Зазначені засади мають загальний характер і поширюються як на діяльність ЗМІ з висвітлення виборів, так і на оприлюднення інформації про хід виборчого процесу іншими учасниками виборчого процесу.

Відповідно до таких приписів виборчий процес потребує, насамперед, достовірної (за законом, об'єктивної, вірогідної), повної інформації. Можна вести мову про те, що дотримання достовірності, а відповідно, й інших вимог до якісних властивостей інформації, вироблених інформаційною теорією і практикою (повнота, доступність, своєчасність, регулярність, комплексність тощо), є важливим чинником, який забезпечує право на інформацію, взагалі сприяє раціоналізації, ефективності інформаційних процесів в усіх сферах суспільного і державного життя, і, звичайно, в досліджуваній галузі.

Вищеназвані принципи інформаційного забезпечення виборів становлять систему, оскільки норми, в яких вони отримують своє вираження, мають певну єдність і взаємозв'язок. Єдність цих принципів полягає в тому, що вони становлять вихідні начала інформаційного забезпечення виборів, загальний правовий режим здійснення окремих виборчих дій. Принципи, що становлять

досліджувану систему, не можуть функціонувати ізольовано один від одного, оскільки вони регулюють виборчі інформаційні правовідносини, при цьому забезпечуючи гарантії виборчих прав громадян.

Висновки

У науковій літературі відсутній аналіз принципів інформаційного забезпечення виборів як єдиної системи. Керуючись запропонованим підходом, систему принципів інформаційного забезпечення виборів можна представити як таку, що складається з декількох підсистем, таким чином:

- а) загальні принципи права, що стосуються регулювання відносин, пов'язаних з інформацією;
- б) універсальні принципи виборчого права, до яких належать принципи загальних, рівних, прямих виборів при таємному голосуванні;
- в) безпосередньо принципи інформаційного забезпечення виборів.

Підводячи підсумок, зазначимо, що дослідження та аналіз принципів інформаційного забезпечення виборів має не тільки теоретичне, а й вагомим практичне значення. На підтвердження наведемо думку Н. М. Оніщенко, яка зазначає, що прикладний характер принципів права вбачається в тому, що значна частина населення, яка не знає досконало змісту конкретних приписів права, засвоює загальні вимоги права на основі розуміння принципів як соціальної цінності [3, с. 69]. Яскравим прикладом практичного застосування принципів права може бути те, що вони є керівними засадами розв'язання конкретних юридичних справ, особливо при застосуванні аналогії закону чи аналогії права за наявності прогалин у законодавстві.

Крім того, практична роль принципів інформаційного забезпечення виборів вбачається в тому, що від ступеня їх дотримання прямо залежить рівень стабільності, ефективності виборчої системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Князев С. Д. Избирательное право в правовой системе Российской Федерации (проблемы теории и практики) : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / С. Д. Князев ; Дальневост. гос. ун-т. – Владивосток, 1999. – 507 с.
2. Кукушкин М. И. Выборы – конституционный институт прямого народовластия в Российской Федерации / М. И. Кукушкин, А. А. Югов // Рос. юрид. журн. – 1996. – № 2. – С. 72–86.
3. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії: монографія / Наталя Миколаївна Оніщенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 69 с.

4. Пилипишин В. П. Принципи виборчого права України: теорія і практика забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / В. П. Пилипишин; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К., 2009. – 215 с.

5. Ставнійчук М. І. До сучасного розуміння прин-

ципів виборчого права України / М. І. Ставнійчук // Держава і право. Юридичні науки: зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 13. – С. 111–118.

6. Яворський В. Принципи сучасного виборчого права України / В. Яворський // Вісник Академії правових наук України. – Х., 2002. – № 3. – С. 40–50.

Статья посвящена определению принципов информационного обеспечения выборов в системе принципов избирательного права. Проанализированы научные подходы к определению системы принципов избирательного права. Сделана попытка дать определение принципам информационного обеспечения выборов, а также определить их роль в системе принципов избирательного права. Также изложены выводы и предложения, направленные на совершенствование избирательного законодательства в части информационного обеспечения.

Ключевые слова: выборы, избирательное законодательство, информационное обеспечение выборов, принципы, информация о выборах.

The article analyzes the problems of constitutional determination of principles of the informative providing of elections in the system of principles of the right to vote. The scientific going is analysed near determination of the system of principles of the right to vote. Also formulating the conclusions and proposals aimed at the improvement of the electoral legislation in this area.

Key words: elections, informative providing of electoral process, principles, election rights, principles of the informative providing of elections.

